

Pietro Archiati

Elijáš a Jóbova hádanka

Utrpení jako stezka božské lásky – str. 2

Ve Starém zákonu je jedna postava, která vrhá světlo na záhadu, proč Mojžíšovi není dopřáno vstoupit do země zaslíbené. Touto postavou je Elijáš. Mojžíš a Elijáš představují dva velké milníky v dějinách hebrejského národa; proto se také v evangeliích, při proměnění na hoře Tábor, objevují po obou stranách praobrazu člověka.

Na Elijáše samotného musíme opět nahlížet v souvislosti s jinou velkou hádankou, s tajemstvím Jóba. Nad Knihou Jóbou se Židé - a nejen oni - něco napřemýšleli. Mnozí tuto knihu považovali za nepravou, za cizí těleso V židovské Tóře. Stále znovu docházelo k pokusům toto faustovské vyprávění ze Starého zákona odstranit.

Jóbova hádanka představuje pro každého Žida až do dnešních dní nejzásadnější problém svědomí. Vypráví se zde o muži, který je ze všech svých sil oddán Mojžíšovu zákonu, který tohoto zákona doposledka dbá. A přesto, přes svou svědomitou věrnost k Jahvovi, ho stihá jedna úna za druhou, dostává se z neštěstí do neštěstí. Až na něj konečně všichni kolem něj, nakonec i jeho žena, naléhají, Aby zapochyboval o Jahvově spravedlivosti, poctivosti. Jóbova žena je, jak již bylo naznačeno, obrazem Jóbovy duše. Jób se jako člověk duše, jako duševní člověk, dosud nachází na vývojovém stupni mojžíšovského zákona, protože zatím nedokáže poznat jeho přechodný charakter. Jóbova žena hovoří hlasem mojžíšovské duše, když mu říká zmíněná slova: „Když ti je Jahve vzdor tvé věrnosti zákonu nevěrný, když tě odvrhuje, tak se ho přeci zřekni, zřekni se Jahva! Když se od něj odloučíš, upadneš do nicoty a tím také přestaneš trpět.“

Zde se projevuje to nejhlubší přesvědčení každého „spravedlivého« Žida věrného zákonu, přesvědčení, že člověk může existovat jenom tehdy, je-li začleněn do pokrevního proudu Jahvova národa, je-li niterně proniknut jeho zákonem. V Mojžíšově době se Žid zatím nemohl prožívat jako samostatná bytost, nadaná vskutku individuálním Já. Jen díky Jahvově působení v krvi a v zákonu se vnímá jako živý - v rámci národa, jehož článkem se cítil být ve svém těle i ve své duši. Kdyby se Jób rozhodl zřít se Jahva, kdyby prohlásil, že již k Jahvovi nepatří, pak - jak se domnívala jeho žena, jeho duše - by upadl do nicoty a přestal by trpět.

Věrnost Jahvovi, jejímž základem bylo dodržování zákona, s sebou nesla pokušení spatřovat v tomto dodržování zákona poslední stupeň lidského vývoje. Je to pokušení považovat přechodný stupeň za definitivní cíl. Toto vývojové nezbytné pokušení se příznačně ukazuje ve skutečnosti, že v dodržování zákona se během doby dostávají stále více do popředí vnější opatření, zatímco vnitřní vývoj člověka ustupuje víc a víc do pozadí.

Rudolf Steiner se k této důležité otázce vyjadřuje v přednášce z 14. prosince 1911 (GA 61): „*Jahvovské náboženství, vzhlížení k nadsmyslovému bohu, který nemůže být charakterizován ničím jiným, než že řekneme: Nepodobá se ničemu jinému než onomu neviditelnému nadsmyslu, jež si člověk uvědomí, vezme-li v úvahu své vlastní Já. Toto nadsmyslno tu bylo, člověk ho však pojímal tak, že si na*

vnějších jevech lidského života snažil zobrazit, jak bůh Jahve působí. Zvykl si říkat: Jahve působí tak, že lidi odměňuje, že jim prokazuje dobro, když se ve vnější přírodě ukazuje plodnost, bujnost, když život s lehkostí uplyvá. Zvykl si však také říkat, že bůh Jahve plane hněvem nebo se od lidí odvrací, když nastaly války, hlad a podobně." Čím důležitější se stávala věrnost zákonu ve smyslu vnějšího způsobu života, tím více byla Jahvova přízeň spatřována ve vnějším úspěchu - a méně v upevňování síly Já, síly Jahva v lidském nitru.

Utrpení jako stezka božské lásky

Postupem času viděl židovský národ Jahvovu působnost čím dál více ve vnějším světovém dění a čím dál méně ve vnitřních prožitcích, jejichž prostřednictvím se člověk ve stále větší míře prožívá jako Já, jako samostatný duch. Lidé viděli působení Jahva natolik v přírodních událostech, že nakonec dospěli k závěru: Má-li člověk úspěch ve svém vnějším konání, je to známkou toho, že mu je Jahve nakloněn. Jestliže se člověku nedaří, jestliže musí mnoho trpět, pak je to známkou toho, že již nepožívá Jahvovy přízně, že se od něj Bůh odvrátil.

Při bližším pohledu je tomu právě naopak: Síla Já je nejvíce podporována v dobách, v nichž vnější události před člověka staví spíše překážky. V obtížných dobách v sobě člověk musí povolávat větší síly, musí vynakládat více síly. Když se všechno daří, nemá tolik pohnutek k vnitřní aktivitě. Aby zvládl něco, co je snadné, nemusí povolávat plnou sílu svého Já.

V této souvislosti dostává poslání Elijáše svou vlastní váhu. Pro jeho poslání je rozhodující skutečnost, že svou osobnost rozvíjí v době hladomoru. Během hladomoru přináší život každému člověku množství utrpení. Zkoušky jimiž přitom člověk musí projít, nejsou lehčí než zkoušky Jóbovy.

V době hladomoru nabízí Eliáš úplně jiné řešení, než bylo to, které Jóbovi dovedla poradit jeho žena. Pokušením pro Jóbovu duši byla myšlenka, podle níž je utrpení známkou toho, že člověk již nemá Jahva na své straně. Eliáš toto pokušení překonává, když utrpení dává obrácený výklad a význam: Když jsou vnější okolnosti zvláště obtížné, když je odpor zvláště silný, může se člověk cítit Jahvem nejvíce milován, protože pak má tu nejlepší možnost posílit své Já a jako člověk pokročit dál.

S ohledem na zvláštní Eliášovo poslání Rudolf Steiner k uvedeným myšlenkám dodává: *„Doba, o níž teď mluvíme, je také dobou nouze, zejména dobou hladomoru. A mnoho lidí se od Jahva odvrátilo právě proto, že již nemohli věřit jeho působení, že viděli, jak se chová k lidem, že zkrátka panoval strašný hladomor. Můžeme-li v případě jahvovské ideje mluvit o pokroku, musíme tento pokrok charakterizovat následujícím způsobem: Nyní měla vystoupit idea Boha, která sice byla starou jahvovskou myšlenkou, avšak proniknutá vyšším lidským porozuměním, tak proniknutá, že si člověk říkal: Ať už se ve vnějším světě vyskytne cokoli, ať si člověk žije jakkoli blaženě, nebo ať už ho postihne jakákoli bída a nouze, tyto vnější věci nijak nedokazují dobrotu nebo hněv Jahva; správný pojem, správnou oddanost myšlenke Jahva má ten, kdo ani v největší nouzi a největší bídě nezakolísá ve vzhlížení k neviditelnému bohu, kdo pouze silami panujícími v jeho duši, nikoli vnějším pozorováním, vnějším potvrzením, získává jistotu: On jest! - V tehdejší době se měl uskutečnit tento obrat.“*

Zde máme praktické řešení Jóbovy hádanky - v poslání a působení Elijáše. Jeho poselství zní: Každý člověk je povolán k tomu, aby stále hlubším a individuálnějším způsobem utvářel síly svého Já. Vnější okolnosti, okolní svět tu nejsou jen proto, aby

člověka jemně nesly, nejsou tu jen proto, aby se staraly o jeho pohodlný život. Kdyby tomu bylo jenom takto, kdyby život plynul bez utrpení, člověk by byl vnitřně stále více zploštělý, stále slabší. Všechno, co je pro člověka vnější, všechny životní události by na něj měly klást nezbytné nároky; poskytovat mu pro něj náležité příležitosti k tomu, aby ve své duši stále sílil a ve svém duchu se stával stále samostatnějším.

Elijášovým prostřednictvím se v lidstvu objevuje nová myšlenka: Ten, jehož osud je zvláště naplněn utrpením, v tom může spatřovati něco veskrze pozitivního, zvláštní milost. Nemusí to považovat za trest za spáchané hříchy. A nemusí se také cítit opuštěn Jahvem. Ve své situaci může vidět neobyčejně dobrou příležitost k tomu, aby posiloval sílu svého Já. Bez utrpení a bez sebepřekonání není vývoj, Já možný.

Elijášovo poselství tak ohlašuje další individualizaci člověka, právě díky individuálnímu poměřování se s odporujícími silami, se všemi překážkami, jež jsou nahlíženy jako příznivá příležitost k tomu, aby se člověk nenechával osudem pouze nést, ale aby ho víc a víc sám nesl a utvářel.

Když tomu všemu dáme podobu obrazu, budeme před sebou mít Elijáše, poukazujícího na Spasitele - a to také v tomto smyslu jakožto Jan Křtitel na přelomu věků skutečně učiní - a zvolá: „Ejhle, bytost Já, která v člověku vytváří více, než mu dávají tělo a duše! Ejhle, duch individuálního, svobodného člověka, jenž přichází, aby požehnal veškerému utrpení duše a těla, protože dává člověku sílu proměnit každé utrpení ve vzkříšení jáského ducha.“